

Elhallgatás

FORTIELSER

MIN JØDISKE FAMILIEHISTORIE

2017 március 23.-án adta ki a Kagge kiadó Csángó Monica könyvét.

Norvég címe: Fortielser, mely elhallgatás, eltitkolás szóval fordítható. Zsidó családom története az alcím. A könyv borítólapja Csángó Ferenc és Herczeg Magda, Monica nagyszülei esküvője alkalmából készült 1939-ben. A borítót Terese Moe Leiner tervezte.

A tulajdonságok örökölhetőek, - ez a könyv egyik kiindulópontja. Galántai Gyula, Monica dédnagypapája, Budapesten ismert antikvárius, egy tucat könyv szerzője volt. Nagymamája, Magda, akiről részben ez a könyv szól, szintén mutatott irodalmi tehetséget, de csak néhány verset adott ki. Monica úgy döntött, hogy követi ezt a hagyományt, és megírja a család történetét. Monica gyerekként jóval többet figyelt meg, mint amiről szülei tudtak, minden impresszióra emlékezett. Monica családi beszélgetésekből tudta meg, hogy hogyan éltek a két háború között az elődei. A német, majd az ezt követő, szovjet megszállás alatt.

Monica mindent megfigyelt

Kép: Csángó Péter

Olyanokról szól Monica, akik épphogy túléltek a nácizmust, és sok esetben őket is üldözte, bebörtönözte, megkínozta, internálta, és bántalmazta a kommunista rendszer.

Empátiával ír Monica a családjáról, beleértve azokat is, akikkel soha nem találkozott. Leírja a bonyolult emberi kapcsolatokat, a vágyakozást és a hovatartozást. Feladatjának tekinti, hogy elmondja az utódoknak, mi történt a nácizmus és a kommunizmus alatt. A történet a mai generációnak szól, hogy megtudja mi történt a világnak ebben a részében az előző nemzedékkel.

A hallgatás, az elhallgatás és titoktartás több okból is gyakori volt: mint viktoriánus hagyomány, de szükség-szerűség is, a zsidótörvények, a nácizmus, majd 1945-től a kommunista rendszer miatt. A falnak is füle van, mint Monica nagymamája, Magda, a történet egyik főszereplője mondta. A kommunikáció sokszor virágnyelven folyt. A családi titkokat az adott körülmények és a traumatikus helyzetek felerősítették.

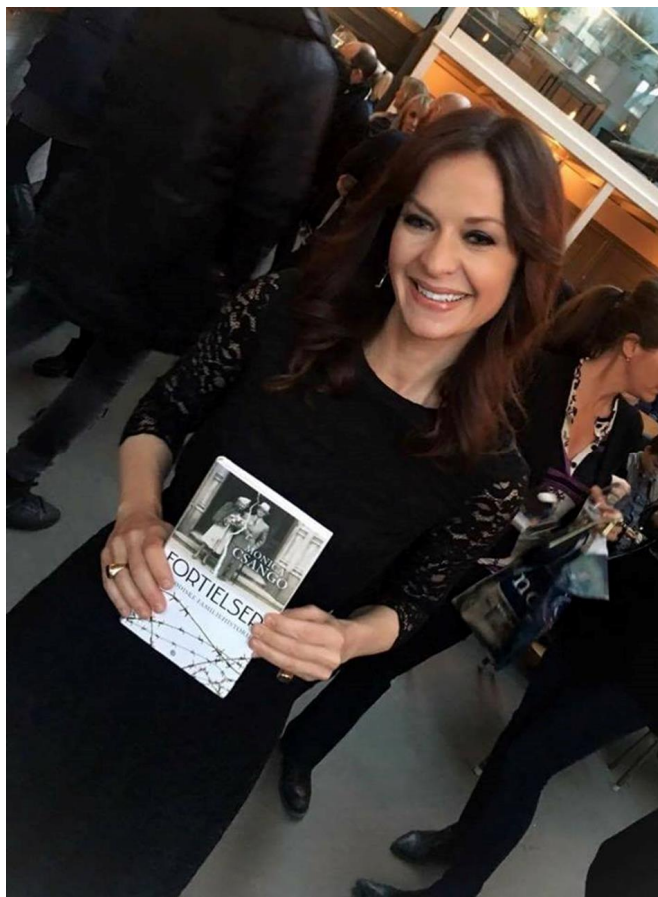
Az akkori kormányzat Monica Nagypapáját, a 32 éves Csángó Ferencet, 1942 március végén 70.000 zsidó férfival együtt, fegyvertelenül, a 2. Magyar hadsereg melletti szolgálatra, a Szovjetunió elleni háborúba küldte. A cél, a munka mellett, a megsemmisítés volt. Csángó Ferenc soha nem tért vissza a munkaszolgálatból, egyetlen fiát csak fényképről ismerte.

Hogy ezután mi történt, azt Monica könyvéből tudhatjuk meg. Monica leírja a Nagymama intenzív, tartós vágyakozását az eltűnt Nagypapa után. A Nagypapa, Ferenc, minden nap jelen volt a Nagymama gondolataiban, tetteiben. Az unoka ma a norvégiai 1500 zsidó egyike. Háttéréről csak 6 éves korában szerzett tudomást, felnőtt korában kezdte el családját kutatni. Monica nem csak a családi titkokat elemzi. A családi titkoknak bőséges irodalma van, viszont a tények leírása mellett, olyan tematikát érint, mely a mai norvég pszichiátriának is tár-

gya: a hosszas gyászreakció. Arra a misztériumra, mit Monica a dokumentumfilmjében vetett fel, a könyvben sem derül fény, nevezetesen arra, hogy ha Ferenc Indiába került, mi is lett a további sorsa.

Monica, emlékeztet minket azokra, hogy akik a háború után Magyarországon maradtak, miután elveszítették szeretteiket, egy új totalitárius rendszer alatt kellett megmaradniuk, túlélniük.

Költői művet írt Monica a családjáról, kiket a körülmények miatt csak részben ismerhetett. Leírja saját hiányérzetét, melyet évekig magába zárt. Azokat hiányolta, akiket elvesztett és azokat a rokonokat, akiket a háború miatt soha nem láthatott és ismerhetett. Monica láthatatlan, misztikus szálakkal kötődik hozzájuk.

Monica Csango (Csángó Monica)

Születési hely: Skien, Norvégia. Kora: 48 éves.
Család: Magyarországról Lakóhely: Oslo
Tanulmány: Master: Összehasonlító politika, vallástörténet (Bergen)
Háttér: tv-újságíró, folyóirat szerkesztő, főiskolai tanár, dokumentumfilm rendező, szakácskönyv szerző, a «Sütiháború» (Kakekrigen) Tv-program egyik vezetője. Amanda-pris nyertese 2004-ben: a legjobb dokumentumfilm rendezője «Örökké a tied» (Evig din).
A könyv: Monica Csango: Fortielser. Min jødiske familiehistorie. Kagge forlag AS, 0161, Oslo. ISBN 978-82-489-1955-1. 170 oldal. Borító: Terese Moe Leiner. Layout: Trygve Skogrand. A projektet a Fritt Ord támogatta.

Folytatás az 53. oldalról

Mindennek bőséges irodalma van. Szentiványi Nóra más kérdést vetett fel: Mi lett az otthon maradtakkal? Hogy viselte el a nagymama a kis lakásában - Leiligheten -, hogy az unokája soha többé nem ugrik fel hozzá egy süteménnyel? Miért fágatja őt a hatóság arról, hogy miért nem jelentette be, hogy a lánya és a férje le akar lépni?

Szegény, hiszen ő sem tudta. Nem mondták meg neki. Nehogy véletlenül elszólja magát a piacon. Csak egy cédulát talált a konyhaasztalon, amikor a bevásárlásból hazaérkezett: "Anyuka, ne keressen minket, majd jelentkezünk!"

Folytatás

Bármelyik külföldre került csoportról is van szó, a legtöbb menekültnek maradt otthon valakije. Fiataloknak otthon maradtak a szülei. Felnőtteknek az öreg, özvegy édesanyjuk maradt magára. Testvérek, családok, feleség. Mindenki után otthon maradt valaki.

Erről szól a nagyon őszinte, norvég nyelvű könyv. Őszinte, mert olyat is ki mer mondani, hogy amikor végre haza lehetett látogatni, akkor a nagymama kicsi lakásában a vendég család egy hétig kínlódott a kis alapterületen. Szállodába nem mehettek, mert a nagymamát ez nagyon megbántotta volna. Mindkét fél alig várta, hogy lejárvon a szabadság. Szűk volt a leilighet.

1970-ben Nóra 11 hónapos volt, amikor a szülei – érvényes útlevelemmel – kijutottak Bécsbe, ahonnan nem tértek vissza. Nóra Svédországban nőtt fel, húsz éve pedig Norvégiában él. Hihetetlen, hogy mennyire ismeri a diktatúrát, a diktatúra finomságait. Például leírja, hogy ha valaki turistaként vagy hivatalos kiküldöttként kapott útlevelet, akkor azt a hazatérés után le kellett adnia a rendőrségen. Honnan tud ilyesmit az, aki Svédországban nőtt fel? Vagy azt, hogy miért várták a külföldi rendszámú autóval hazatérő magyarokat a határon végtelen hosszú ideig? Vagy, hogy a besúgásra kényszerített házmesterrel jóba kellett lenni. Hogy nem lehetett tudni, hogy ki a besúgó? Hogy egy jó állásban levő dolgozót biztosítottak arról, hogy vallásszabadság van. Járhat templomba, csak számoljon azzal, hogy fiát soha nem fogják felvenni az egyetemre.

Sokan átéltük, hogy Svédországban/Norvégiában született gyerekünk nem szívesen szólal meg magyarul. Hogy nem akar telefonon beszélni az otthon maradt nagymamával. Nekünk az is érthetetlen volt, hogy ha kihívtuk magunkhoz a szüleinket, kiszabadultak végre a diktatúrából, kinn maradhattak volna velünk, de legtöbbször alig várta, hogy hazamehessen. A kis lakás biztonsága, megszokottsága fontosabb volt, mint a nyugati szabadság, ahol nem értették a nyelvet, még kenyeret se tudtak venni.

Sok emléket felkavar Szentiványi Nóra kedves könyve. És imponál szentimentalizmustól mentes stílusa.

Borka László

Szentiványi Nóra

1969-ben született Budapesten. Szüleivel egy éves korában került Svédországba, Göteborgba. Ott nőtt fel, szerzett az egyetem irodalom szakán mester fokozatot. 1997 óta él Oslóban. Leiligheten című, norvégul írt, önéletrajzi ele-

Mayer Hella: Oázis 2., olaj, vászon, 120x100 cm, 2006.

